

*Dr. Antons
Sakuldar
12. 12. 39.
Z. M. P.*

Diplom nr. 392 168

**TARTU ÜLIKOOLA
ÜHISTEADUSKOND**
12 det. 39
661
TARTU

VALLAKOHTU AJALOO LINE ARENG

J A

TEMA PRAEGUSED FUNKTSIOONID

Act
1798/1.

Otto Uin
Matr. Nr. 11.937

Tartu 1939

Lõpetanud õigustead.
21. XII 39

Sisukord.	lk.
§ 1. Liivimaa vallakohtute seisund 1804.a. Talurahva Seaduse alusel.....	5 - 10
§ 2. Eestimaa vallakohtute seisund 1804.a. talurahvakohtute asutamise seaduse alu- sel.....	10 - 13
§ 3. Vallakohtute seisund Baltimaa 9.juuli 1889.a. vallakohtu seaduse alusel.....	13 - 18
§ 4. Vallakohtu seisund Eesti Vabariigis:	
1. Vallakohut normeerivad seadused ja määrused.....	18 - 25
2. Vallakohtu organisatsioon ja pädevus	25 - 32
A. Vallakohtu ülesandeid pärandusvara hoidmise alal.....	32 - 42
B. Vallakohtu ülesandeid eestkoste ja hoolduse alal.....	42 - 51
§ 5. Arvamusi vallakohtute ajaloolisest tegevusest ja tema nüüdisaja olemas- olu vajadusest.....	51 - 59.

6. 3 0 1 Kasustatud kirjandust. Zur revi-

1. B r o e c k e r, H. von, Liv-, Est- und Curländisches Privatrecht nach der Ausgabe von 1864 und der Fortsetzung von 1890. Jurjev (Dorpat) 1902.
2. B u k o v s k y, V., Svod graždanskih zakonov gubernii pribaltiiskih s prodalženijem 1912-1914 gg. is rasjasnenijem. Riga 1914.
3. B u l d a s, A., Tsiviilkohtupidamise seadus. Narva 1934.
4. G r a u, K., Kas vallakohut uuesti ellu kutsuda? Jur.ajakiri „Õigus“. Tartu, 1932, nr.9, lk 404 - 413.
5. G ü l d e n s t u b b e, W.v., Handbuch des livländischen Bauer-Privatrechts. Dorpat 1879.

6. G ü l d e n s t u b b e, W.v., Zur revision der Landgemeinde-Ordnung und der Wohlfahrtsregeln vom Jahre 1866. Dorpat und Fellin 1879.
7. J a n s, J., Vallkohtute reorganiseerimine, avaldatud jur.ajakiri „Õigus“. Tartu, 1926, nr.6, lk.169-174. ja nr.7, lk.190-191.
8. J a k o b i, E.B., Pološenie o livländskih Krestjanah. Riga 1897.
9. Jur. ajakiri „Õigus„ lisana antud Riigikohtu otsused.
10. Juhatuskiri vallakohtutele. Kohtu- ja siseministeeriumi kodifikatsiooni osakonna väljaanne. Tallinn 1930.
11. K i e s e r i t z k y, A. von, Livländische Bauer-Verordnung am 13.november 1860.I Hälft-

- te. St. Petersburg 1900.
12. P a r t s, K., Märkusi K.Grau eelmise artikli kohta ühes vastuettepanekutega. Jur.ajakiri „Õigus“. Tartu, 1932.nr.9, lk. 413-419.
13. S a a r m a n n, K. - M a t t o, K., Kriminaalseadustik. Tallinn, 1937.
14. T o b i e n, A., Die Agrargesetzgebung Livlands im 19 Jahrhundert. Bd. I. Berlin, 1899. Bd.II. Riga 1911.
15. Z i m m e r m a n n, J., Seadused vaestelaste- ja hoolekandekohtute korraldamise kohta Eestis. Tallinn, 1926.

oli põhiolemul ----- kindlake, et ta-

lurahva asjades koostööks peab sõltumata
täiesti sõltumata olema. Talurahva-kohtud loo-

1) T. J. Janni referaat „Vallakohtute re-
organiseerimisest“ ettekantud õigusteaduskon-
ferentsil 6. ja 7. apr. 1926 a., avald. jur. ajakiri
„Õigus“. Tartu, 1926.a. nr.6, lk. 170.

§ 1. Liivimaa vallakohtute seisund 1804.a.

Talurahva Seaduse alusel.

Balti kubermangude vallakohtute ajalugu algab XIX sajanguga. Sakslaste siiatulekul läks kohtumõistmine võitjate kätte, kes selle muutsid patrimoniaalseks. Kõige kõrgemate reskriptidega 1802.a. tehti Liivi- ja Eestimaa patrimoniaal-kohtutele põhimõtteliselt lõpp. Liivi- ja Eestimaa 1804.a. Talurahva Seadused andsid talurahva-kohtutele konkreetse aluse.¹⁾ Peatume Liivimaa 1804.a. Talurahva Seaduse juures.

Liivimaa 1804.a. Talurahva Seaduse § 78. oli põhimõtteliselt määratud kindlaks, et talurahva asjades kohtumõistmine peab mõisnikust täiesti sõltumata olema. Talurahva-kohtud loo-

1) Vt. J. Jans'i referaat "Vallakohtute reorganiseerimisest", ettekantud õigusteadlaste päeval 8. ja 9. apr. 1926.a., avald. jur. ajakiri "Õigus". Tartu, 1926.a. nr. 6, lk. 170.

di igasse mõisasse (§78). Kohtunikke valiti kohtusse kolm. Ühe valis mõisnik, teise peremehed ja kolmanda töölised. Kohtunikkudeks võis peremehi kui ka teenijaid valida (§80). Igale kohtunikule valiti ka asetäitja. Ameti aeg oli kolm aastat (§82). Kohtumehed andsid kirikus ametivande (§84). Kihelkonnakohus võis kohtunikke halva ülespidamise pärast ametist tagandada (§87). Kohtunikkude ametipidamine oli tasuline (§86). Kohut peeti igal laupäeval. Selle kohaliku talurahva kohtu ülesandeks oli (§88):

1. Talupoegade tsiviil- ja tüliasjade arutamine ja otsustamine.
2. Politseiline järelvalve talupoegade ülespidamise kohta ja karistuse määramine süütegude eest.

Seega kuulusid talurahvakohtu võimkonda all-

järgnevad tüliasjad ja juhtumid:

a. Igasugused tüliasjad talupoegade, peremeeste ja tööliste vahel.

b. Talupoegade varandusse, pärandusse ja võlgadesse puutuvad asjad.

c. Tööliste jaotamine peremeeste vahel.

Valmamine selle järele, et talukohad nende pidaja surma järele ei jääks ilma peremeheta.

d. Hoolitsemine, et mõisa piirkonnas popside hulk väheneks, nende töölisteks paigutamise läbi või peremeesteks maaandmise läbi (§75).

e. Lahkumineku talupoegade ja mõisa vahel kohustuste mittetäitmise pärast, mis mõisa kasuks määratud.

f. Talupoegade süüteod, peale kaelakohtuliste kuritegude, millel oma seaduslik käik.

Eelmainitud Talurahva Seaduse §93. kinnitati,

et talurahvakohus peab vakuraamatutes ettenähtud kohustuste täitmise järele valvama. Otsused esitati mõisnikule kinnitamiseks. Mõisnikul ei olnud õigus muuta otsusi, ta võis ainult karistusi pehmedada nendes asjades, milles nad olid ise osalised. Asjaajamine sündis suusõnaliselt (§89). Üldiste seaduste puudulikkuse tõttu oli lubatud võtta otsuste aluseks kombeõigust (§95). Otsuste täitmise kohta oli öeldud (§94), et kinnihoiu karistuse teostab mõisnik ruumes, mis köetud peavad olema ja milles karistusala ei piinata. Talurahvakohtu otsuste peale oli lubatud appellatsioon kihelkonnakohtusse asjades, mille väärtus üle viie rubla (§96). Kõik ette toodud olid määrused, millede põhjal 1804.a. Liivimaa kohalik talurahvakohus tegutsema hakkas. Vaatleme edasi 1804.a. talurahvakohtu edasi-

kaebe instantsi - kihelkonnakohut. Neid kohtuid asutati üks iga kolme kihelkonna kohta (§99). Mõisnikud valisid esimehe, talupojad kohtunikud (§100). Valimisi toimetasid kihelkonna talurahva kohtunikud, kuna valitud kinnitas ametisse ülemkiriku eestseisja (§101). Kihelkonnakohus koosnes esimehest ja kahest kohtunikust (§102). Ametiaeg oli kolm aastat. Kihelkonnakohtu kompetentsi kuulusid eriti talupoegade asjad, mitte ainult apellatsioonikorras sissetulnud (§107). Kihelkonnakohtu otsustele võis apellatsioonikorras kaevata edasi maa-kohtusse, mille juures asutati eriline talurahva asjade osakond, kuhu ka talupojad kohtunikke valisid. Ühe era- ja teise kroonumõisate talupojad (§118). Valijad olid kihelkonnakohtute talupoegade liikmed (§119). Ametiaeg kolm aastat.

Kassatsiooniinstantsiks oli hoovikohus, kus talupoegade esitajad puudusid. Olgu juurdelisatud sellele kõigele, et talurahvakohtusse mõisniku peale kaevata ei võinud.

§ 2. Eestimaa vallakohtute seisund 1804.a. talurahvakohtute asutamise seaduste alusel.

Eestimaa 1804.a. talurahvakohtute asutamise seadused leiduvad nõndanimetatud „Regulatiivis“ (2 ja 3 lõige) ja Eestimaa talupoegade seaduse raamatus (Tit.III).²⁾ Nad tegustesid Liivimaa talurahvakohtutega enamvähem ühel alusel. Lahkuminekutena võiks järgmist ette tuua. Kohus astus kokku mõisa härra kutsel nende asjade arutamiseks, mis talupoegade vastu mõisnikule sisse antud ja tema poolt kogukonnakohtule arutamiseks määratud (sead.raam.Tit.III.§§ 4, 5 ja 6.).

2) Vt. Jans, op. cit., lk.171.

Kohut peeti harilikult kord kuus, igal esimesel laupäeval. Kogukonnakohtu (Gebietsgericht) peatülesandeks oli talupidamise korrasoleku järele valvamine (§§6-14). Mõisakohus (sead.raam. nime- tab Eestimaa talurahvakohtute esimest astet kolme viisi: Bauergericht, Gebietsgericht, Gutsgericht) ei tohtinud ühtki oma otsust täide saata, vaid see sündis mõisniku käsul ja eeskirjade järel (§21). Otsuste tegelik täidesaatja oli mõisa kubjas (Tit.IV § 7.). Mõisniku äraolekul võis mõisa kubjas kogukonnakohtu kokku kutsuda ja rutulised asjad sellele otsustada anda ning otsused kinnitada ja ka neid täide saata (Tit.IV § 6). Peale mõisa kupja oli veel olemas külakupja amet. Külakubjas oli külapolitsei võimu esitaja. Regu- latiivi ptk.II.§4. on selgel sõnal öeldud, et ainult talupoegade omavahelised asjad kogukonna-

kohtu alla käivad. Kui talupoeg aga tahab mõisavanema peale kaevata, siis olevat kihelkonnakohus esimene kohtupaik. Eestima kihelkonnakohus ei olnud mittetalupoegade asjus apellatsiooninstantiks. Mittetalupojad võisid sinna kaevata (Tit.V § 1). Talupoegade poolt sinna kohtunikke ei valitud. Kui talupoja kaebus mõisniku vastu arutusel oli, siis kutsuti kaks naabervalla kogukonna kohtumest juure tunnistajateks, et kohus õigust teeb. 3) Kihelkonnakohtu otsuse peale edasikaebusele käigundmine olenes kihelkonnakohtunikust mõisnikust (Regulatiiv § 8). Ja, siis kui edasikaebus lubati, ei läinud asi mitte kohe järgmise kõrgema kohtu ette, vaid nõndanimetatud vahekoh-tusse, mille esimeheks oli rüütelkonna päamees.

3) Vt. Jans, op. cit., lk. 171.

4) Vt. K. Parts, Märkusi K. Grau selmiss artikli kohta ühes vastusettepanekutega. Jur. ajak. „Dixus“, Tartu, 1932, nr. 9, lk. 413.

Need olid üksikud lahkuminekul Eestimaa kohtukorralduses võrreldes Liivimaaga.

§ 3. Vallakohtute seisund Baltimaa vallakohtu 9. juuli 1889. a. seaduse alusel.

Sellele vaatamata, et Liivi- ja Eestimaa talurahvaseadusi hiljem muudeti, jäi talurahva alamate kohtute korralduse viis endiseks. Kui 19. veebruaril 1866. a. pandi maksma Balti kubermangude valdala-omavalitsuse seadus, mis järgmised tähtsad muudatused talurahva kohtuasutustele ellu kutsus:

1. haldusala ja kohtupidamise kord lahutati üksteisest.

2. vallakohtud vabastati mõisniku mõju alt.

Selle seadusega kaotasid vallakohtud sega-asutise ilme ja nende kätte jäid selle seaduse §25.

järgi ainult kohtuasjad. 4)

4) Vt. K. Parts, Märkusi K. Grau eelmise artikli kohta ühes vastuettepanekutega. Jur. ajak. „Õigus“. Tartu, 1932 a. nr. 9, lk. 413.

Põhjaliku muutuse talurahvakohtute alal tõi 9. juuli 1889. a. kõige kõrgemalt poolt kinnitatud seadlus Balti talurahva ametiasutuste reorganiseerimise kohta (III Täielik Seadustekogu nr. 6188). See seadlus oli väljatöötatud 28. mail 1880. a. ja antud keiserliku reskripti põhjal, milles kästus oli 1864. a. 20. novembri Vene kohtukorraldus täies ulatuses, ka Baltimaal, maksma panna, samuti ka kohalikud talurahva ametiasutused reorganiseerida. 9. juuli 1889. a. vallakohtute tegevuse põhijooned olid järgmised: vallakohtud seati kõigis kolmes Balti kubermangus ühtlasele alusele. Kõik endised apellatsioonikohtud kaotati. Vallakohtute suhtes asutati apellatsiooni - instantsina ülemtalurahvakohtud, kuna distsipliinar järelvalve kuulus rahukogule (§43). Vallakohtu võimupiirkonda arvati vallakogukond ühes

mõisa territooriumiga (§1). Vallakohtu kaugus kõige eemalolevatest elukohtadest ei tohtinud olla üle 12 versta (§2). Vallakohtunikud valiti täiskogu poolt salajasel hääletamisel vallaliigete hulgast, kes olid 25 a. vanad, ja kes oskaksid kohalikus keeles lugeda ja kirjutada (§8). Esimeheks võis olla ainult isik, kellel ol~~ä~~ kas ostetud või renditud talu pidada (§10). Vallakohtunikud kinnitati ametisse rahukogu poolt (§13), kusjuures kinnitamata jätmine võis sündida ainult teatud vormilistel põhjustel, nimelt, kas oli rikutud valimiste korda või jälle valitud isik, keda seaduse järgi ei võidud valida. Vallakohtunikke võis ainult kriminaal - kohtuotsuse põhjal ametist tagandada (§62). Ettetoodud Balti vallakohtunikkude ametisse kinnitamine ja ametist tagandamine on asjatundjate poolt kohtu iseseisvu-

se kindlustamise mõttes hää hinnangu saanud.⁵⁾
Vallakohus oli kollegiaalne kohus, kelle kohtunikkude ja nende kandidaatide arvu määras kindlaks vallanõukogu. Kohtunikkude arv ei tohtinud olla mitte alla nelja, kusjuures istumistest pidi osa võtma vähemalt kolm kohtunikku, eesistuja juure arvatud (§§ 7 ja 21). Ülemtalurahvakohus koosnes kohtuministri poolt nimetatud esimehest ja teatud korra järele istumistest osa võtma kututavatest kohalikkudest vallakohtu esimeestest (§30).

1889.a. valla kohtupidamise-seadus oli niihästi tsiviil- kui kriminaalosas kooskõlastatud üldise Vene kohtupidamise seadusega, missugune oli tunnistatud Balti valla kohtupidamise-seaduse suhtes subsidiaar õiguseks.

Alluvus oli määratud personaalselt ja asjade

5) Vt. Jans, op.cit., lk.172.

liikide järele. Personaalselt allusid vallakoh-
tule niihästi tsiviil- kui kriminaalasjus ainult
vallakogukonna liikmed, väljaarvatud aadlisoost
isikud, ametnikud, kirikuteenijad, aukodanikud
ja kaupmehed (§§8 ja 10). Asjade liigi järele al-
lusid tsiviil-osas vallakohtule nõudeasjad vallas-
vara ja kahj~~ut~~asu suhtes, kui nõude väärtus üle 100
rubla ei tõusnud, samasuguses väärtuses ka mitmet-
liiki rikutud valduse jaluleseadmise asjad, kui rik-
kumise ajast vähem kui aasta mööda (§7). Vallakoh-
tule ei allunud asiõigusliku iseloomuga asjad kin-
nisvara suhtes (§9) ja kaebused, mis kogukonna ni-
mel ehk tema vastu tõstetud, samuti kahjutasu nõud-
mised kogukonna ametnikkude vastu. Vallakohtule
allusid kõik talupoegade päranduse asjad (§206),
samuti hoolekande asjad (§242), siis veel kasulap-
seks võtmise asjad (§276). Vallakohus tunnistas

soovi peale lepinguid kuni 300 rbl. väärtuseni õigeks (§278). Kriminaalasjadest arvati valla-kohtute kompetentsi süüteoasjad, mis 1860.a.Liivimaa Talurahva Seaduse §§ 1033, 1036, 1038, 1040, 1042, 1043, 1049, 1051, 1052, 1054 - 1061, 1069 - 1075, 1078, 1079, 1081, 1082, 1086 ja 1095 - 1102 ülesloetud. Väljaarvati asjad, milleles kahjutasu nõudmine üle 100 rbl. tõusis ja kui milku süüasja ühe isiku suhtes korraga arutusele tuli, millest mõni karistuse määra suhtes vallakohtu võimupiiri ületas. Vallakohtu otsused saadeti täide ühesugustel alustel teiste kohtutega. anda - seotõttu aja-
1889.a. vallakohtu tegevus kestis mõne muutusega kuni 1918.aastani. ministri ringkirjaga 20. jaanua-

§ 4. Vallakohtute seisund Eesti Vabariigis.

1. Vallakohut normeerivad seadused ja määrused
6) Vt. Eesti Ajutise Valitsuse määrus 18. nov.
Eesti Ajutise Valitsuse määrusega 18. novembrist

1918.a. Ajutiste kohtute sisseseadmise üle, kaotati vallakohtud ja ülemtalurahvakohtud.⁶⁾ Nende võimkonda käinud tsiviil- ja kriminaalasjad otsustati üle anda asjaomastele kohtutele üldiste määruste põhjal.

Hoolekande ja eestkoste asjade üleminekut või edasiandmist kellegi teisele asutisele, selles määruses, mida ka seaduses nimetatakse, ei olnud korraldatud ja maaelanikkonna jaoks ühtki üldist või kõikseisulikku hoolekande asutust olemas ei olnud, kellele kui asjaomasele asutisele oleks võinud vallakohtute hoolekande asju üle anda - seetõttu ajutiste kohtuasutiste sisseseadmise seaduse elluviimiseks antud kohtuministri ringkirjaga 20. jaanuarist 1919.a. jäeti vallakohtud tegelema kui vaes-

6) Vt. Eesti Ajutise Valitsuse määrus 18.nov. 1918.a. ajutiste kohtute sisseseadmise üle, RT 1918, 1. vallakohtute ja ülemtalurahvakohtute tegevuse lõpetamise asjus, RT 1919, 4.

telastekohtud. 7) Selle ringkirja p.3 ütleb, et „Vallakohtu hoiuasjus tuleb järgmiselt toimetada: a) vallakohus jätkab ajutiselt, kui vaestelastekohus, senises koosseisus ja senisel alusel vallakohtu seaduse §§ 206 - 219, 242 - 275 ettenähtud toimetusi, s.o. päranduse, vara alalhoidmise kui ka hoolekandmise ja eestkostmise asjade korraldamist.” Selle ringkirja põhjal teguseb õieti praegu vallakohus vaestelastekohtuna.

Pärijate ettekutsumist, päranduse õigustesse kinnitamist ja päranduse jagamist selle ringkirja põhjal enam vallakohtu ülesannetesse ei jäetud. Samuti viidi kasulapseks võtmise ja aktide ustavaks tunnistamine vallakohtu alluvusest ära.

1920.a. avaldatud seadusega asutati maakonna hoolekandekohtud ja anti nende hooleks ka senised

7) Vt. Kohtuministri ringkiri 20.jaan.1919.a. vallakohtute ja ülemtalurahvakohtute tegevuse lõpetamise asjus, RT 1919, 4.

vallakohtu hoiuasjad üle 100.000 mrk. väärtuses.⁸⁾
Niisama ülepää-kaela, nagu vallakohtud kaotati, on nüüd nende restaureerimisele asunud. Riigikogu poolt 25. märtsil 1926.a. vastuvõetud seadusega kaotati maakonna hoolekandekohtud ära ja nende ajada olevad hoolekande asjad anti tagasi valla-, alevi- ja linna vaestelaste kohtutele, nii et neile nüüd alluvad kõik hoolekande asjad hooldatavate varanduste väärtustele vaatamata ja nad pidid hoolekandekohtutes otsustamata jäänud asjade arutamist ja otsustamist jätkama endises korras.⁹⁾
1926.a. 28.jaanuaril võeti Riigikogu poolt vastu

8) Vt. Seadus hoolekandekohtute asutamise ja vaestelaste kohtute muutmise kohta, RT 1920, 55/56, 140.

9) Vt. K.Parts'i referaat: „Hoolekandekohus.“ Ettekantud õigusteadlaste päeval 19.ja 20.aprillil 1922.a., avaldatud jur.ajakiri „Õigus“. Tartu, 1922.a., nr.8, lk.243.

Hoolekandekohtute kaotamise seadus, RT 1926, 30, 33.

Petserimaal ja Narvatagusel maaalal valla vaestelastekohtute asutamise seadus.¹⁰⁾ See seadus on küll lühike - sisaldab kõigest neli paragrahvi - kuid, tehes viiteid vastavatele vallakohtu seaduse paragrahvidele, ta määrab sellega peale vallakohtu kompetentsi ka selle koosseisu ja edasikaebe korra. Seda seadust tuleb pidada kogunisti täienduseks eelpool mainitud kohtuministri ringkirjale 20.jaan.1919a. valla vaestelastekohtute teostamise asjus. Asi seisab selles, et tähendatud ringkirjas oli küll määratud valla vaestelastekohtute alluvus või kompetents (9. juuli 1889.a. valla kohtupidamise seaduse II raamatu §§ 206 - 219, 242 - 275), kuid kohtukorraldus ja selle koosseis, mis ettenähtud valla kohtupidamise seaduse I raamatus, jäid tähendamata, oli ai-

10) Vt. Petserimaal ja Narvatagusel maaalal valla vaestelastekohtute asutamise seadus, RT 1926, 11, 9.

nult öeldud, et vallakohus jätkab ajutiselt -
kui vaestelastekohus senises koosseisus ja se-
nistel alustel tehtud toimetusi. Petserimaa ja
Narvataguste maaalade kohta antud seaduse § 1.
on aga sõnaselgelt öeldud, et vallakohtu seadu-
se I raamatu §§ 1 - 8, 10, 12 - 23, 25 - 26, 43 -
47 ja 53 - 63 pannakse maksma ka Petserimaal ja
Narvatagusel maaalal. Välja jäetud on eesti olu-
dele ja meie Põhiseaduse mõttele mitte vastavad
normid. Kuna selles seaduses oli öeldud, et val-
la kohtupidamise seadus pannakse maksma teatud
ulatuses ka Petserimaal ja Narvatagusel maaalal,
sellest tuleb järeldada, et samad normid on juba
maksvusel mujal Eestis. Kõige tähtsam selles sea-
duses aga on see, et on ära määratud edasikaebe
kord. Kohtuministri ringkirjas 20. jaanuarist 1919. a.
oli see hoopis näitamata, kuigi ülemtalurahva koh-

tud kaotati. Nüüd viimati tsiteeritud seaduses on selgesõnaliselt (§4) öeldud, et „edasikaebe instantsiks vallakohtutele endise ülemtalurahva kohtu asemel on kohalik rahukogu (nüüd ringkonnakohtus) teiseastme kohtuna“, ja et „edasikaebust toimetatakse vallakohtuseaduse II raamatu § 119, 121, 287 - 289 korras“ ning et „kassatsiooni instantsiks rahukogu (nüüd ringkonnakohtu) otsuste peale on Riigikohtu tsiviil-osakond.“

Kuni seisuste kaotamise seaduse avaldamiseni pidid vallakohtud oma töös rakendama vastavaid Liivi- ja Eestimaa Talurahva Seaduste eeskirju ja ainult juhtudel, mis neis seadustes ei olnud ettenähtud - Balti Eraseaduse III köite eeskirju. Riigikohtu üldkogu otsusel 9.mail 1927.a. on talurahva seadused kaotanud maksvuse seisuste kaotamise seaduse väljakuulutamise päevaga Riigi

11) Vt. Seisuste kaotamise seadus, RT 1920,
12) Vt. Riigikohtu üldkogu otsus nr.6, 1927.a.

Teatajas.¹¹⁾ Seega on tublisti tõusnud vallakohtu praeguses asjaajamises Balti Eraseaduse III kõite eeskirjade tähtsus.¹²⁾

2. Vallakohtu organisatsioon ja pädevus.

Nagu eespool tähendatud, reformeeriti meie vallakohtud 9. juuli 1889. a. seadlusega. Selle seadluse alusel anti vallakohtu seadus, mis on meie praeguse vallakohtu ilme ja funktsioonide määrajaks. Missugused paragrahvid sellest vallakohtu seadusest veel käesoleval ajal kehtivad, seda kuulsime juba eespool. Kuulsime ka seda, mis on antud täiendavat vallakohtu puutuvate seaduste alal. (668 kilomeetrit).

Vaatleme edasi meie praegust vallakohtute korraldust. Alljärgnevalt kasutame Baltimaa 9. juuli 1889. a. vallakohtu seadusest meil praegu kehtivaid

11) Vt. Seisuste kaotamise seadus, RT 1920, 129/130, 254.

12) Vt. Riigikohtu üldkogu otsus nr. 6, 1927. a.

paragrahve. Eelmainitud vallakohtu seaduse järele on igas vallakohtu jaoskonnas vallakohus. Vallakohtu jaoskonda kuulub üks või mitu valda. Vallakohtu jaoskondade arv määratakse kindlaks Ringkonnakohtu poolt iga maakonna jaoks kokkuseatava nimekirjaga. See nimekiri saadetakse Kohtuministri-le. Nimekirjade kokkuseadmisel ja kinnitamisel peetakse silmas, et iga jaoskonna elanikkude arv ei oleks alla tuhande ega üle kahe tuhande meessoost elaniku ja et vahe jaoskonna kõige kaugema koha ja vallakohtu asukoha vahel ei ulatuks üle kahe-teistkümne versta (1 verst = 1,0668 kilomeetrit). Valdade ühendamisel üheks vallakohtu jaoskonnaks peetakse silmas, et valdu ei tükeldataks. Suurvald, kuigi tema elanikkude arv ulatab üle vallakohtu jaoskondade jaoks määratud elanikkude ülemmäära (§2), moodustab ühe vallakohtu jaoskonna (§4).

Vallakohus koosneb vallakohtu esimehest, vallakohtunikkudest ja nende kandidaatidest. Vallakohtunikkude ja nende kandidaatide arv määratakse vallavolikogude poolt (§7). Vallakohtu liikmeid ja kandidaate nende ametikohtadele valib vallavolikogu kinnisel hääletamisel neljaks aastaks. Vallakohtu liikmeks või kandidaadiks nende ametikohtadele ei või valida isikuid:

1. kes alla 25 aasta vanad,
2. kes kirjaoskamatud,
3. kes seadusjõusse astunud kohtuotsusega mõistatud süüteost vangimajja või kellele mõistatud raskem karistus,
4. kes kohtu või eeluurimise all raskete kuritegude pärast,
5. kes tagandatud teenistuskohalt seadusjõusse astunud kohtuotsusega,

6. kes tunnustatud maksujõuetuks võlgnikuks,

7. kes välisriigi kodakondsuses.¹³⁾

Vallakohtu liikmed valivad oma seast neljaks aastaks esimehe, kes on maatüki omanik, või maatüki rentnik kirjaliku lepingu alusel vähemalt kuueaastase tähtajaga (§10). Vallakohtu esimeheks, valla kohtunikudeks ja nende kandidaatideks valitud isikud võivad keelduda ametisse astumast ainult seaduses ettenähtud juhtudel (§12). Vallakohtu esimeheks, kohtunikudeks ja nende kandidaatideks valitute isikute nimekirjad esitatakse vallavanema poolt kinnitamiseks Ringkonnakohtule, kes võib keelduda kinnitamisest ainult siis, kui valimistel on rikutud seatud korda, või kui valitud isik ei vasta §§ 8 ja 10 tähendatud nõuetele (§13). Vallakohtu esimeheks, vallakohtunikudeks ja nende

13) Vt. Kriminaalseadustiku maksmapanemise seadus, RT 1934, 85, 704.

kandidaatideks valitud isikutelt võetakse ametivanne. Ilma vandeadmisseta neid ametikohuste täitmisele ei lasta (§14). Kirjatööd vallakohtus pannakse valla sekretäri peale (§16). Vallakohtu kirjutajalt võetakse ametivanne (§17). Vallakohus peab oma istungid vallamajas (§18). Vallakohtu istungid peetakse kord nädalas. Tarbekorral võib määrata vallakohtu esimees erakorralisi istungeid (§19). Korraliste ja erakorraliste istungite päeva ja koha kohta pannakse välja kuulutus vallamajas ja teatatakse Ringkonnakohtule (§20). Vallakohtu esimees avab ja lõpetab istungi, juhatab kohtutegevust ja valvab, et istungil valitseks hea kord ja kinnipeetakse asjade arutamiseks ja otsustamiseks seatud korrast. Tema poole pöörduvad kõik isikud, kellel on õigus asjas seletustega osa võtta (§25). Vallakohtu esimees võib kohtuistungil

korrarikkujatele teha meeldetuletusi ehk karistada vaeste heaks 25 sendist kuni 1 kroonini ja peale selle kõrvaldada koosolekust (§26). Vallakohtul on eriline pitsat, millel on tähendatud vallakohtu nimetus. Kõrgem valve vallakohtute järele ja nende kohtute peale antavate kaebuste läbivaatamine on Ringkonnakohtu ülesanne (§43). Ringkonnakohus annab temale alluvatele vallakohtutele juhatuskirja nende kohtute sisemise korra ja asjaajamise üksikasjade kohta kui ka raha, väärt-paberite ja asjade hoidmise ja raha- ning muude raamatute pidamise kohta (§45). Lähem valve kiire ja õige asjade käigu järele vallakohtus, samuti kohuste täpse täitmise järele kohtu liikmete ja kirjutaja poolt on vallakohtu esimehe ülesandeks, kes, märgates korratusi, kõrvaldab need oma korraldustega või kannab neist ette Ringkonnakohtule.

Tasu määratakse kohtunikudele vallavolikogu poolt (§47). Vallakohtu esimeest ja vallakohtunikke võetakse vastutusele kas distsiplinaar korras või kriminaalkohtu korras (§54). Vallakohtu esimees ja liige võidakse tagandada teenistuskohalt ainult kriminaalkohtu otsusega (§62). Vallakohtu esimeest ja vallakohtunikke peale juhuste, kus nad on korda saatnud ametalalisi kuritegusid, võib Ringkonnakohtus olude kohaselt, pärast seletuste nõudmist nendelt, vallandada ametist järgmistel juhtudel:

1. kui nad on tunnustatud maksujõuetuks,

2. kui nad on kohtu poolt mõistetud süüdi süütegudes, mille eest on ettenähtud vangistus karistus, ja kui pärijad on teadmatud;

3. kui nad on vastutusele võetud süütegudes, mille eest on ettenähtud vangistuskaristus (§63).

See oleks kokkuvõtlikult kõik meie maksvast

vallakohtute korraldusest.

A. Vallakohtu ülesandeid pärandusvara hoidmise alal. (§207).

Edasi vaatleme kehtiva vallakohtu ülesandeid hoiukorra kohtupidamise alal. Vaatleme pärandus- asjade toimetamist, õigemini pärandusvara hoidmist. Päranduse hoiu abinõude käsitlemine on selle vallakohtu ülesanne, mille piirkonnas leidub pärandusvara. Pärandusjätja surmast on vallavanem, samuti ka kadunu kodakond, kohustatud viibimata teatama vallakohtu esimehele (§206). Vallakohus on kohustatud ilma kellegi palveta viibimata asuma hoiulevõtmisele: asjad või paberid (§208).

1. kui pärijad on teadmatud;
2. kui pärijad on küll teada, kuid kedagi neist ei ole kohal;
3. kui keegi pärijatest on ära ja on karta

pärandusvara raiskamist, ja

4. kui on alaealisi või hoolekande alla kuuluvaid pärijaid (§207).

Peale eelmainitud juhuste vallakohus on kohustatud asuma hoiule võtmisele, kui seda paluvad:

1. keegi pärijatest; 2. testamendi täitja; 3. kreditor, kelle nõudmine on kohtuotsusega väljamõistetud; sel juhul kuulub hoiule võtmisele ainult niisugune osa pärandusvarast, mis oma väärtuse poolest on küllaldane avaldatud nõudmise katmiseks, ja 4. vallaametniku ülemus; niisugusel juhul kuulub hoiule võtmisele ainult kadunust järele jäänud kogukonna raha, asjad või paberid (§208).

Hoiulevõtmise korralduse teeb vallakohus. Juhtudel, mis ei kannata viivitust, vallakohtu esimees võib oma võimuga korraldada hoiulevõtmist, millest ta on järgmisel istungil kohustatud ette kandma

vallakohtule, kellest oleneb esimehe korralduse kinnitamine või äramuutmine (§209). Vallakohus teeb ülesandeks oma liikmele ühes kirjutajaga asuda hoiulevõtmisele selleks määratud päeval ja kutsub kirjalikkude kutsetega selle toimetuse juurde isikud, kes palusid hoiulevõtmist (§208) kui ka kõiki teisi isikuid, kes avaldasid oma õigusi pärandusvara kohta, samuti kadunu abikaasa, testamendiga määratud testamendi täitja, õigusvõimete pärijate eestkostja, kui on teada nende isikute elukoht vallakohtu jaoskonna piirides. Nende isikute ilmumata jäämine ei takista hoiulevõtmist. Juhudel, mis ei kannata viivitust, võib vallakohus, äraootamata kutsete kätteandmist ülemaltähendatud isikutele, korraldada viivitusetu hoiulevõtmist (§210). Hoiulevõtmise seisab pärandusvara üleskirjutamises ja hindamises. Kui hilise aja tõttu või

muul põhjusel varandust ei või üleskirjutada ja hinnata samal päeval, millal aatiti tema hoiule võtmisele, siis kuni üleskirjutamiseni ja hindamiseni pannakse varandus erilisse ruumi, mis kinnipitseeritakse vallakohtu pitseriga, mille kohta seatakse kokku protokoll, mis allakirjutatakse vallakohtu liikme, kirjutaja ja asjast huvitatud isiku poolt (§210), kes olid pitseerimise juures (§211). Pärandusvara üleskirjutamisel vallakohtu liige võtab kadunu korteri elanikkudelt allkirja selles, et nemad ei ole järelejäänud varandusest midagi varjanud ja et neil ei ole teada, et midagi oleks jäänud üleskirjutamata ja et nemad ei ole näinud ega kuulnud, et sellest varandusest oleks midagi varjatud, äravõetud või ärakantud. Süüdlased valeteadete andmises selle allkirja võtmisel langevad Kriminaalseaduse §572 tähenda-

tud karistuse alla, mille eest neid haivatatakse allkirja võtmisel. Üleskirjutamisel peetakse kinni eeskirjadest, mis ettenähtud valla kohtupidamiseseaduses (§§162 ja 163). Üleskirjutatud varanduse nimekirjas tähendatakse:

1. kuupäev, millal varanduse peale arest pandi;
2. aresti alla pandud asjade peale pandud sedelite numbrid;
- 3) iga aresti alla pandud asja nimetus ühes hinnaga;
4. võlgniku, nõudja ja kolmandate isikute avaldused, kui viimased esitasid õigusi aresti alla pandud asjade kohta. Nimekirjale kirjutavad alla kohapeale saadetud vallakohtu liige ja kirjutaja, samuti ka võlgnik ja nõudja, kui nad viibisid üleskirjutamisel (§163).

Võlgniku asjadele aresti panemisele asumisel

peab kohale saadetud vallakohtu liige juurde

kutsuma vallavanema: see ilma asjaosaliste aval-

dus 1. kui aresti pealepanemine võlgniku äraole-

kul aset leiab, ja etaks, või kes ei suuda väl-

jon 2. kui keeldutakse maja välis- või siseruume

uksi või lukustatud kohti avamast. vastavate

või Iga asja hinna määrab vallakohtu liige. As-

jast huvitatud isikutel (§210), kes ei ole rahul

vallakohtu liikme poolt tehtud hinnanguga, on õi-

gus nõuda hindamist asjatundjate läbi, kellede

ärakuulamist toimetatakse §§ 70 - 74 tähendatud

eeskirjade alusel (§214). Asjatundjaid valitakse

ühest kuni kolmeni asjaosaliste vastastikkusel

kokkuleppel, kui aga kokkulepet ei saavutata, siis

nimetab neid vallakohus. Vallakohtu poolt nimeta-

tud asjatundjate taandamisel, kohaldatakse eeskir-

ju, mis tunnistajate taandamiseks (§§ 54 - 56) on

ette nähtud (§70). Tunnistuse andmisest § 54 alusel taandab kohus ise ilma asjaosaliste avalduseta järgmised isikud: 1. isikud, kes on tunnustatud hullumeelseteks, või kes ei suuda väljendada oma mõtteid sõnades ega kirjas, samuti isikud, kes mõistuse segaduse tõttu vastavate võimude korraldusel on antud arsti järelkatsumisele või ravimisele;

2. isikud, kes oma kehaliste või vaimliste puuduste tõttu ei või omada teadmisi tõendamisele kuuluvast asjaolust;

3. lapsed nende vanemate vastu sihitud tunnistuse andmisest;

4. asjaosaliste abikaasad;

5. isikud kellele on määratud karistused, mille tagajärjeks on tunnistajana esinemise õiguse kaotus (§214).

Asjaosaliste taandusel kõrvaldatakse tunnistuse andmisest § 55 korras:

1. isikud, kes on asjaosalistele, kes nendele toetud, sugulased otsejoones astme peale vaatamata - ja sugulased kõrvaljoones esimeses kolmes astmes või hõimlased esimeses kahes astmes;
2. isikud, kes on asjaosaliste eestkostjad või hooldajad või tema eestkoste või hoolealused, kes nendele toetub;
3. isikud, kes on selle asjaosalise lapsendajad või tema poolt lapsendatud, kes nendele toetub;
4. isikud, kellel on tsiviil kohtuasi ühe asjaosalisega, samuti isikud kes isiklikult huvitatud, et asi otsustatakse selle asjaosalise kasuks, kes nendele toetub;
5. volinikud, kui nendele toetuvad nende voli-

tajad. Isik, kelle kätte antakse pärandusevara

Tunnistajate taandamise avaldusi võib teha kuni nendelt tunnistuse võtmiseni. Asjatundjad kutsutakse kohtusse asjaosaliste eneste või kohtu poolt kirjalikkude kutsetega. Kostja kutsutakse kohtusse kirjaliku kutsega. Asjatundjad, kes kaaluva põhjusteta jäävad kutse peale kohtusse tulemata, karistatakse vallakohtu poolt 25 sendist kuni 5 kroonini. Asjatundjad on õigustatud töövaeva eest saama tasu (§214).

Pärast varanduse nimekirja kokkuseadmist annab vallakohtu liige pärandusevara hoiule päranduse hooldajale. Kui aga hooldaja on määramata, siis erilisele hoidjale, kes määratakse ühisel kokkuleppel juuresolevate pärijate poolt nende eneste või kõrvaliste isikute seast; kui pärijad kokku ei lepi või pole kohal, määrab hoidja vallakohtu

liige. Isik, kelle kätte antakse pärandusevara hoiule, annab selle vastuvõtmise kohta allkirja varanduse nimekirjal (§215).

Hooldaja määratakse, kui pärandusvara hulgas on kinnisvara või tegevuses olev kaubandus-, käsitöö- või tööstusettevõtte, või kui on tarvis esineda nõudega surnu nimel või kosta tema esitatud nõude peale, või kui on tarvis viibida kohtuotsuse täitmisel. Päranduse hooldaja tegutseb eestkostja õigustega. Hooldaja määratakse ühisel kokkuleppel juuresolevate pärijate eneste või kõrvaliste isikute seast; kui aga pärijad kokku ei lepi või pole kohal, määrab hooldaja vallakohus (§216). Varanduse nimekirja ühes järele jäänud sularaha, protsentpaberite ja kallisasjadega esitab vallakohtu liige hoidmiseks vallakohtule (§217). Asjad mis lähevad kiiresti rikki, müüakse viibimata vallakohtu poolt

enampakkumisel (§218). Hoiule sissetulevatest summadest annab vallakohus tarviliku summa kadunu matmiseks ja tema perekonna ülevalpidamiseks. Nende summade väljaandmist võib kohus korraldada ka enne varanduse nimekirja kokkuseadmise lõpetamist (§219).

B. Vallakohtu ülesandeid eestkoste ja hoolduse alal.

Edasi vaatleme vallakohtu funktsioonidest eestkoste ja hoolekande asjade toimetamisel. Eestkoste ja hooldamiste korraldamine on riiklik ülesanne ning on usaldatud maal vallakohtute ülesandeks. Eestkostjad ja hooldajad ning eestkoste ja hoolduse ametasutused käsitavad oma tegevuses nendel olevate kohuste täitmisel vallakohtu seaduse kui ka Balti Eraseaduse III kõite eeskirju. Vallakohtute kaudu teostatavate eestkostete ja hooldamise

liigid on:

1. eestkoste alaealiste eest;
2. hooldamine vaimuhaigete eest;
3. kohtulikult pillajateks tunnistatute eest;
4. naisterahvaste (mitteabieluliste) eest;
5. äraolijate, kui ka teadmata kadunud isikute varanduse üle ja
6. järelejäänud päranduste üle (BES § 268).

Eestkoste määratakse alaealistele nende vabanemisel vanemate võimu alt, samuti ühe või mõlema vanema surma korral (BES § 272).

Eestkoste alaealiste eest jaguneb kolme eriliiki ja nimelt:

- a) eestkoste seaduse järele (BES § 273),
- b) eestkoste testamendi järele (BES § 290),
- c) eestkoste määramise järele (BES § 298).

Vallaelanikkele sisseseatavate eestkostete korraldamine on vallakohtute ülesanne (§242). Isikutele, kelle varandus seisab koos ainult val- lasvarast, seatakse sisse eestkoste nende eneste või vanemate elukohas (§243). Isikutele, kellel on kinnisvara, seatakse sisse eestkoste kinnisvara asukohas (§244). Eestkoste üleviimine ühe vallakohtu alt teise alla oleneb Ringkonnakohtust. Kui testa- mendiga eestkostjaid ei ole määratud ja kui ei ole isa ega ema, kes oleks eestkostjad seaduse järele, siis vallakohus määrab eestkostjad (§247). Testa- mendiga määratud eestkostjad asuvad viibimata oma kohuste täitmisele, kuid nende kinnitamine või kui nad ei vasta seaduse nõuetele, - nende asemele teis- te eestkostjate määramine - oleneb vallakohtust. Nii testamendiga kui ka vallakohtu enda poolt mää- ratud eestkostjatele antakse tunnistus nende määra-

mise kohta, milles äratähendatakse nende õigused ja kohused. Selle tunnistuse vormi seab kokku kohalik Ringkonnakohus. Eestkostjad võtavad varanduse vastu nimekirja järele, mis kokkuseatud hoiulevõtmise korras. Tõestatud ära kiri nimekirjast antakse eestkostjale (§§248 - 250). Alaealistele kuuluvad rahalised dokumendid, protsentpaberid ja kallisasjad antakse vallakohtusse alalhoidmiseks. Samuti antakse ülejäänud sularaha, mida kuludeks tarvis ei lähe, vallakohtusse, kes talitab sellega seaduses ettenähtud korras (§252).

Eestkostjad küsivad vallakohtu luba:

1. päranduse vastuvõtmiseks või pärandusest äraütlemiseks;
2. varanduse jagamiseks teiste kaasomanikkudega;
3. vallasvara müügiks, väljaarvatud: asjad, mis kiiresti lähevad rikki või kôdunevad, kui ka varan-

dus, mis esineb äri ja tööstuse esemetena, või
majapidamise saadused;
4. varanduse üürile või rendile andmiseks, kus-
juures üüri või rendi tähtaeg ei või olla pikem
eestkostjaluse täisealiseks saamise ajast,
5. kinnisvara ostmiseks, ja
6. alaealiste nimel laenu tegemiseks.
Kinnisvara müümine ja pantimine ja selle koor-
damine servituutidega sünnib Ringkonnakohtu loal.¹⁴⁾
Selleks esinevad eestkostjad ettepanekuga valla-
kohtule, kes kannab ette asja Ringkonnakohtule oma
arvamisega. Kinnisvara müügiks kohtuotsusega välja-
mõistetud nõudmiste rahuldamiseks luba ei küsita.
(§§253 - 254). Eestkostja esitab vallakohtule iga
aastajaanuari kuul eestkoste tegevuse kohta aruande
vormi järele, mis kokku seatakse Ringkonnakohtu
poolt. Vanemlikud eestkostjad on aruande esitamisest

14) Vt. Riigikohtu üldkogu otsus nr.6 - 1933a.

vabad. Vallakohus vaatab läbi aruanded ja tarbekorral võib nõuda eestkostjatelt täiendavate teadete esitamist ja isiklikku ilmumist aruannete selgitamiseks. Eestkostja, kes süüdi selles, et määratud tähtajal ei esitanud aruannet, karistab vallakohus rahatrahviga kuni kümme krooni ja määrab oma äranägemisel uue tähtaja aruande esitamiseks (§§ 255 - 258). Aruande kinnitab vallakohus (§259). Vallakohus valvab eestkostjate tegevuse järele ja võib igal ajal toimetada eestkoste revideerimist (§260). Kui vallakohus leiab kuriteo eestkostja tegevuses, siis algatab kriminaaljälitamise eestkostja vastu. Eestkoste hooletu toimetamise ja vallakohtu korralduste täitmata jätmise eest määratakse eestkostjatele noomitusi või rahatrahve kuni kümme kroonini. Selgub, et eestkostja on oma tegevusega või hooletusega sünnitanud kahju tema eestkoste all olijale, siis vallakohus,

kindlaks tehes kahju suuruse ja silmaspidades olukorda, kas viibimata teeb kaaseestkostjale või uudselt määratavale eestkostjale ülesandeks tõsta nõudmist kahjutegija vastu, või paneb viimasele ette vabatahlikult tasuda kuu aja jooksul väljaarvutatud summa ja ainult siis, kui tema määratud tähtajaks summat ära ei tasu, korraldab, et nõudmine tõstetaks tema vastu (§§261 - 263). Eelmainitud paragrahvide 261 - 263 ettenähtud juhtudel vallakohus võib eemaldada eestkostja eestkostmisest (§264).¹⁵⁾ Eestkostjad, kes vallakohtult paluvad endi vabastamist ametist, võidakse vabastada ainult seaduses ettenähtud põhjustel (BES § 330). Eestkostjad, kui nad vabastatakse või eemaldatakse eestkostest, peavad kahe nädala jooksul esitama vallakohtule aruande eestkoste aja kohta, mida eelmised aruanded ei sisalda (§266). Vallakohus määrab päeva, millal uudselt määratud

15) Vt. Riigikohtu tsiviil-osakonna otsus nr.6 - 1923.a.

eestkostjad või eestkoste alt vabanenud isikud võtavad vastu eestkostja korralduses olnud varanduse (§ 267). Varanduse üleandmine sünnib vallakohtu liikme ja kirjutaja juuresolekul, keda selleks käsutab vallakohus (§268). Varanduse üleandmise kohta seatakse kokku protokoll, millele alla kirjutab vallakohtu liige, üleandja ja vastuvõtja ning selle tunnustab õigeks kirjutaja. Protokoll esitatakse vallakohtule alalhoidmiseks (§269). Arusaamatused puuduva varanduse asjus lahendatakse vallakohtu poolt (§270). Vallakohus vabastab eestkostjad eestkostest pärast varanduse üleandmise protokolliga kättesaamist (§271). Need olid kehtiva seaduse nõuded, mille alustel vallakohus täidab eestkoste ülesandeid. Olgu tähendatud, et eelpool kuulsime, et vallakohtu funktsioonidesse kuulub ka hoolekande asjade toimetamine, kuid see sünnib samade reeglite alustel, mis kehtivad eest-

kooste asjade kohta, ainult selle vahega, et hoole-
kanne isikute üle, kelle varandus seisab koos ai-
nult vallasvarast, seatakse sisse nende elukohas,
mitte ka vanemate elukohas. Üldiselt olgu tähendatud,
et hooldamine leiab aset täisealiste üle ja seda vas-
tava (ringkonnakohtu) kohtumääruse alusel, kusjuures
hooldajad määrab vastav vallakohus. Hooldaja amet,
samuti kui eestkostja amet, on ühiskondline kohus-
tus ja selle juures käsitatakse, olgu veelkordselt
tähendatud, kõiki neid eeskirju, mis ettenähtud
eestkostjate kohta vallakohtuseaduses §§ 242 ja 244-
273. Võiks juurde lisada ainult vallakohtule allu-
vad hooldamise liigid, mida juba eelpool nimetatud:

1. hooldamine vaimuhaigete üle,
2. hooldamine kohtu poolt pillajateks tunnista-
isikute üle,
3. äraolijate ja teadmata äraolijate varanduse üle,

4. mitteabieluliste naiste üle ja

5. pärandustombu üle (BES 497-528 ja 2590).

§ 5. Arvamusi vallakohtute ajaloolisest tegevusest ja tema nüüdise ja olemasolu vajadusest.

Meie vallakohtu kohta on elavalt avaldatud arvamusi 1926.aastal õigusteadlaste päeval J. Jans'i poolt vallakohtust peetud referaadi läbirääkimistel. Leidub ka kirjutisi sellest juriidilises ajakirjas „Õigus“. Need mõtted, mis toodi esile 1926.a. õigusteadlaste päeval, on peale referendi vallakohut eitavad. Kuna 1932.a. juriidilises ajakirjas „Õigus“ avaldatud kirjutise autor K.Parts on oma varemast seisukohta revidēerinud ja tunnustab juba suuremal määral vallakohtu positiivseid külgi ja isegi tema elustamise vajadust tulevikus. Peatume üksikute isikute arvamustel vallakohtust.

Ex bibl. antv. Tart.

K.Grau arvab, et vallakohus ei ole kohus, vaid

on ülekohtus, on kohtu surrogat.¹⁶⁾ Vallakohus ei olevat kasvatanud meile mitte õigusetunnet, vaid ainult jonni. Vallakohtu otsused olevat peasjalikult vallakirjutaja otsused. Vallakohus ei olevat ka kättesaadavam rahvale, sest nüüdsel ajal inimesed liikuvat tihti vallapiires eemale. Vallakohtu liikmetele tuleb ka tasu maksta, sellepärast ei saavat ka juttu olla odavusest, sest enamus K. Grau arvates kaebavat edasi. Kuidas vallakohus meile tulevasi kohtunikke kasvatab, jääb K. Grau'le arusaamatuks, sest minevik ütlevat, et just paremad inimesed hoidnud vallakohtust eemale. K. Grau lähtub seisukohalt, et õiguslikku korda kannavad kolm aampalki: head seadused, tugevad kohtud ja rahva hea usaldus oma õigusemõistmisele. K. Grau

16) Vt. K. Grau sõnavõtt õigusteadlaste päeval J. Jans'i referaadi puhul, mis avaldatud jur.ajak. „Õigus“. Tartu, 1926a., nr. 7, lk. 190.

Vt. K. Grau kirjutist, „kas vallakohut uuesti ellu kutsuda?“, mis avald. jur.ajak. „Õigus“. Tartu, 1932a., nr. 9, lk. 404.

peab vallakohut vastuvõtmatuks säärasel kujul, nagu ta hingama läinud 1918.aastal. Kohus pidavat olema kompetentne temale esitatud küsimuste lahendamiseks, kuid vallakohus seda ei olevat. Parteiline vallakohus ei saavat ka olla erapooletu. K.Grau arvates on vallakohus veel ainult väärt muuseumile.

F. Karlson'i seisukohalt vallakohtuniku amet ei ole kerge, ta peab tundma seaduse norme samuti kui iga teine kohtunik.¹⁷⁾ Vallakohtunikke valitakse ametisse, mispärast F.Karlson'i arvates ei saavat nad olla valijatest sõltumatud. Tema arvates tulevat jääda jaoskonnakohtunikkude juure ning vallakohus jätta ellu äratamata.

P. Välbe toonitab, et vallakohus asetab maal elavad kodanikud paremasse seisukorda võrreldes teiste-

17) Vt. F.Karlson'i sõnavõttu õigusteadlaste päeval J.Jans'i referaadi puhul, mis avaldatud jur.ajak. „Õigus“. Tartu, 1926a, nr.7, lk.190.

ga.¹⁸⁾ Ei saavat ka asetada vallakohtunikke arenenud ja vilunud jaoskonnakohtunikudega. Ka kannatavat vallakohtus P.Välbe arvates erapooletuš.

K. Parts ütleb oma kogemuste põhjal, et enamuses on vallakohtud temale jätnud hääl mulje.¹⁹⁾ Olevat olnud ka üksikuid nõrku vallakohtuid. Puuduseks vallakohtule loeb ta sõltuvust vallakirjutajast, mis tingitud eestikeelsete seaduste puudumisest. Polevat vajadust vallakohtute ellumutsumiseks endisel kujul. Tema polevat kuulnud kaebusi, et jaoskonnakohtunikud asju aegselt ajavad, või oma ülesandeid korralikult ei täida. Praegusel ajal paigutatavat ka jaoskonnakohtunikke maale, mille tõttu kohtu kaugus osaliselt vähenevat. K.Parts'i arvates läheks val-

18) Vt. P.Välbe sõnavõttu õigusteadlaste päeval J.Jans'i referaadi puhul, mis avaldatud jur.ajak. „Õigus“. Tartu, 1926.a., nr.7, lk.191.

19) Vt. K.Parts'i sõnavõttu õigusteadlaste päeval J.Jans'i referaadi puhul, mis avaldatud jur.ajak. „Õigus“. Tartu, 1926.a., nr.7, lk.190.

lakohus kallimaks praegusest jaoskonnakohtust.²⁰⁾

Jaoskonnakohtus vaadatavat asju palju kiiremalt ja asjatundlikumalt, kui vallakohtus. Ta toonitab, et vallakohtud oma kohuseid võtsid üldiselt tõsiselt. Muidugi kasutanud vallakohtud ka vallakirjutaja nõu, kes protokollis kirjutas. Polevat põhjust kartuseks vallakirjutaja kõrvalmõju pärast. Kuigi endiste vallakohtute tegevuse ja arengu hinnang ei andvat põhjust vallakohtusse eitavalt suhtuda, siiski peame kaaluma, kas tõelikult on tarvis vallakohut uuesti elustada. Vallakohtu elustamise kasuks toodavad K.Parts'i arvates ette kolm motiivi: asjade venivus senistes kohtutes, kohtute võõraksjäämine rahvale ja seniste kohtute kaugus rahvale. Ta toob arviliselt ette, et jaoskonnakohus tuleb toime asjade läbivõtmisega palju kiiremini kui vallakohus. Kohuniku ametis ei saavat ka keegi elule võõraks jääda.

20) Vt. Parts, op.cit., lk.190.

Ta arvab, et kohtu kauguse küsimustüksikud maale asetatud jaoskonnakohtunikud veel ei lahenda. K. Parts arvab, et rida asju, nagu kahjunõuded karjatamiste eest, väikesed tasunõuded tööde eest, valduse ja servituudi rikkumised nõuaks kohal kiiret lahendust. Tema arvamuse järgi ei ole tarvis vallakohtu endisel kujul, tähendab, kollegiaal kohtu kujul, vaid tuleb panda ametisse, valdades, mille keskused asukohast üle 12 kilomeetri eemal, on, ainu-isiklikud vallakohtunikud. Nende ülesandeks oleks kohaliku rahva väikeste tsiviilõiguslike hagine, rikutud valduse ja servituutide kasustamise ennistamise hagine lahendamine. Vallakohtunik lahendaks asjädüksik - kohtunikuna ilma formaalsuseta. Kes rahul pole vallakohtuga, võib edasi kaevata jaoskonnakohtusse. Arvab, et nii kümnest kaheksa või üheksa kohapeal lõplikult ära õiendatakse. Nõuab

vallakohtunikkelt 28 a. vanadust ja 6 klassi algkooli haridust ja valimiseks kogu vallanõukogu absoluutset enamust. Vallakohtu reformi soovitab edasilükata niikauaks, kui tuleb välja eestikeelne tsiviilseadustik. Soovitab uuendust teatavas kohas enne katsetada, kui see korraldus üldiselt maksma pannakse.

J.Jans'i arvates vallakohtu kaotajad peavad vallakohut alamt sorti maiguga seisuslikeks asutisteks - seega surmaväärivateks, kusjuures häbenetakse iseennast.²¹⁾ Ei osata küllaldaselt hinnata kahjuks vallakohtu positiivseid teeneid, J. Jans'i seisukohalt kõige tähtsam oleval kohtuasutuste kättesaadavus rahvale ja seda oleval vallakohus maarahvale. Ta soovitab vallakohut elustada ja anda temale ajanõuetele vastav kuju.

21) Vt. J.Jans'i sõnavõttu tema poolt õigus-teadlaste päeval ettekantud referaadi läbirääkimistel, mis avaldatud jur.ajakiri „Õigus“. Tartu, 1926.a., nr.7, lk.191.

Kokkuvõttes peame kahjuks tähendama, et meie vallakohus on kehtiva korralduse ja funktsioonid saanud ajalooliselt arendatud võõraste võimude poolt antud seaduste alusel. Eesti seadusandlus on vallakohtu ainult nuhelnud ja tema jätnud vaeselapse seisukorda. Sõna vaestelaste-kohus kõlab nagu pilkena meie vallakohtule. 1937.a. aprillis antud uus vallaseadus ei maini ühtki sõna vallakohtust.²²⁾ Jääb ainult loota tulevikku, et meie seadusandlus annab ka vallakohtule ajakohase korralduse ja otstarbekohased funktsioonid. Uut lühidat ja selgesõnalist vallakohtu seadust ei oota üksi vallakohtud, vaid ka need maainimesed, kellel tarvis tegemist teha vallakohtuga, sest neil puudub oskus ja vilumus laialipaisatud seaduste, määruste ning ringkirjade kasutamiseks. Pooldan vallakohtu

22) Vt. Vallaseadus. RT 1937.a., 32, 310.

võimkonna laiendamist ja seda väiksemate tsiviil-
ja tüliasjade otsustamiseks. Samuti tuleb suhtuda
jaatavalt ainuisikulise vallakohtu paremusse võr-
reldes kollegiaalse vallakohtuga.

- - -